

Ба Шурои диссертациони 6D.KOA-013 назди Донишгоҳи давлатии ҳуқуқ, бизнес ва сиёсати Тоҷикистон (735700, ш. Хуҷанд, мкр. 17, бинои 1)

ТАҚРИЗИ

муқарризи расмӣ, доктори илмҳои иқтисодӣ, н.в профессори кафедраи молияи Донишгоҳи давлатии молия ва иқтисодӣ Тоҷикистон Нурализода Эмомалӣ Нуралӣ ба диссертатсияи Бобоев Фарухзод Маҳкамович дар мавзуи «Вусъатдиҳии иқтисодӣ андозӣ дар низоми омилҳои рушди иҷтимоӣ иқтисодии минтақа (дар асоси маводҳои вилояти Сугд) барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзадӣ илмҳои иқтисодӣ аз рӯи ихтисоси 5.2.4. Иқтисодиёти ҳудудӣ.

1. Мутобиқати диссертатсия ба ихтисосҳо ва самтҳои илм, ки аз рӯи онҳо диссертатсия ба ҳимоя пешниҳод шудааст

Мавзӯ ва муҳтавои диссертатсияи тақризшаванда ба сархатҳои 1. Инкишофи назарияҳои иқтисодиёти ҳудудӣ ва минтақавӣ; методҳо ва фишангҳои таҳқиқотҳои иқтисодии ҳудудӣ; проблемаҳои андозагирии иқтисодии минтақавӣ; эконометрикии ҳудудӣ; таҳлили системавии муаммоҳо ва ҳолатҳои минтақавӣ; 11. Фишангҳои муътадилгардонии басташавии маконӣ (трансфертҳои давлатӣ, фондҳои инвеститсонӣ, фондҳои дастгирии минтақавӣ, низоми андоз ва ғайраҳо), самаранокӣ истифодаи онҳо. Проблемаҳои рушди устувори мутавозини минтақаҳо: мониторинги рушди иқтисодӣ ва иҷтимоии минтақаҳо; 21. Хусусиятҳои минтақавии амалигардонии сиёсати буҷетӣ-андозӣ. Инкишофи муносибатҳои пулию қарзӣ ва буҷетӣ-андоз дар минтақаҳо (категория, методология, усул, механизм ва фишангҳо), ки ба шиносномаи ихтисосҳои 5.2.4. - Иқтисодиёти ҳудудӣ мувофиқат менамояд. Чуноне аз муҳтавои диссертатсия бармеояд, қор дар самти илмҳои иқтисодӣ аз рӯи ихтисоси дархостшаванда навишта шудааст.

2. Мубрам будани мавзуи диссертатсия

Муҳимияти таҳқиқи масъалаи иқтисодӣ андозӣ дар шароити нави хоҷагидорӣ ва афзоиши қисмати даромадҳои буҷети давлатӣ, бахусус дар ҳудудҳои алоҳидаи кишвар, таъмини устувори молиявӣ аз таҳкими иқтисодӣ андозӣ ва таъмини рушди устувори иқтисодӣ-иҷтимоӣ дар шароити минтақаҳо вобастагӣ дорад. Дар раванди кунунии инкишофи муносибатҳои иқтисодӣ-иҷтимоӣ, ҷамъовариҳои маблағҳои андозӣ ба яке аз омилҳои муҳими таъмини даромади буҷети сатҳҳои гуногун таъсир

ёфтааст, ки он аз такмили механизми маъмурикунонии андоз ва идораи судманди таъмини иқтидори андозӣ манша мегирад. Ин зарурати вусъатдиҳии иқтидори андозиро дар рушди устувори иҷтимоӣ-иқтисодӣ, аз қабili имкониятҳои таҳкими иқтидори андозиро дар ҳудудҳои алоҳидаи кишвар тақозо менамояд.

Дар шароити минтақаҳои Тоҷикистон дар давраи соҳибистиклолӣ, ислоҳоти низоми андозӣ амалӣ гардида, тавассути такмили механизми андозбандӣ ва таъмини иқтидори андозии кишвар роҳандозӣ мегарадад. Новобаста аз ин, дар шароити тағйирёбии босуръати муносибатҳои иқтисодӣ-иҷтимоӣ, рушди иқтисодиёти рақамӣ ва фаъолияти соҳибкорӣ, афзоиши талабот ба маблағгузориҳои баҳши иҷтимоӣ масъалаи вусъатдиҳии иқтидори андозӣ дар шароити минтақаҳо ба яке аз масъалаҳои асосии сиёсати молияи давлат масхуб меёбад.

Иқтидори андозӣ ҳамчун маҷмуи имкониятҳои иқтисодии минтақаҳои кишвар ҷиҳати таҳкими воридоти андозӣ ва таъмини қисми даромади буҷет хизмат менамояд. Вай ҳамчун ҳаҷми умумии маблағҳои андозбандишавандаи ҳудудҳои муайян, ки имконияти ҳадди аққали воридшавии маблағҳои андозӣ ва дигар пардохтҳои ҳатмиро ба буҷети давлатӣ дар давраи муайян бо имконияти истифодаи пурраи захираҳои мавҷуда (захираҳои табиӣ, молиявӣ, иқтисодӣ, меҳнатӣ) ва ғайра дар доираи қонунгузориҳои баҳши мазкур мебошад. Ба маънои дигар, иқтидори андозӣ на ҳаҷми маблағҳои воридшавандаи ҳақиқӣ, балки ҳаҷми ҳисобу ояндабинии воридшавии маблағҳои андозӣ ба буҷети давлатии сатҳи гуногун дар давраҳои муайян, баҳогузорӣ ва натиҷагирӣ карда мешавад.

Аз нигоҳи концепсияи илмӣ он, якчанд паҳлуҳои омӯзиши мафҳуми худро дорад:

- муносибатҳои андозӣ-буҷетӣ (фискалӣ), ки ҳамчун ҳадди аққали воридшавии маблағҳои андозӣ дар ҳудудҳо ё минтақаҳои муайян;
- захиравӣ, ки ҳамчун захираҳои молиявӣ, ки ба буҷети сатҳи гуногун ба воситаи маблағҳои андозӣ ворид гардида;
- муносибатҳои байнибуҷетӣ, ки ҳамчун иқтидори даромадҳои буҷетҳо ба сари аҳоли бо назардошти ҳалли масъалаҳои муносибатҳои буҷетӣ.

Дарачаи рушди иқтисодӣ-иҷтимоии минтақаҳои кишвар, имкониятҳои ташкилӣ-истеҳсолӣ, вазъи молиявӣ, рушди фаъолияти соҳибкорӣ, истифодаи оқилонаи захираҳои табиӣ ва сатҳи сармоягузориҳо ба ҳаҷм ва иқтидори андозии мамлакат низ таъсири мусбӣ мерасонад. Аз ин рӯ, омӯзиши амиқи таҳкими иқтидори андозӣ

дар низоми муносибатҳои иқтисодӣ-иҷтимоии минтақаҳои кишвар барои рушди устувори молиявии кишвар аҳаммияти назариявӣ амалӣ дорад.

3. Дарачаи наwgонии натиҷаҳои дар диссертатсия бадастомада ва нуқтаҳои илмие, ки барои ҳимоя пешниҳод мешаванд

Дар таҳқиқоти назариявӣ ва амалии диссертатсия мувафаксиятҳои илмӣ унвонҷӯ ҳамчун натиҷаи мухтасари наwgониҳои илмӣ ва нуқтаҳои ба ҳимоя пешниҳодшудаи муаллифро дар бар мегирад, ки дар заминаи он муаллиф шакли фишурдаи таҳқиқоти илмӣ худро бо ҷамъбасти мушаххасоти он пешниҳод намудааст. Навгонии илмӣ таҳқиқоти диссертатсионӣ дар асоснокнамудани консепсияҳои илмӣ, назариявӣ, услубӣ ва тавсияҳои амалӣ оди ба вусъатдиҳии иқтидори андозӣ дар таъмини рушди устувори иҷтимоӣ-иқтисодии минтақаи Суғд зоҳир менамояд ва он паҳлуҳои омузиши худро ҳамчун мувафаксиятҳои таҳқиқоти илмӣ ҳисоб менамояд. Натиҷаҳои асосии таҳқиқоти диссертатсионӣ, ки дорои наwgонии илмӣ, масъалаҳои асосӣ мебошад ва ба ҳайси наwgониҳои илмӣ баромад мекунад:

- муаллиф дар рисолаи илмӣ, консепсияи илмиро оид ба мафҳуми иқтидори андозӣ дар шароити минтақа, ки иқтидори андозиро ҳамчун фишанги муҳими таҳкими вазъи молиявии субъектҳои хоҷагидорӣ ва таъмини қисмати даромадҳои буҷети давлатии сатҳи гуногун, ки ба баланд бардоштани самаранокии низоми андозӣ ва маъмурикунонии андоз, таъмини имкониятҳои молиявии ҳудудҳои алоҳида ва рушди устувори иқтисодӣ-иҷтимоии минтақаҳои мамлакат мусоидат менамояд;

- ҷанбаҳои услубии вусъатдиҳии иқтидори андозӣ дар вилояти Суғд таҳқиқ гардида, он аз омилҳои дохилаю беруна манша гирифта, дар заминаи баланд бардоштани маърифатаи молиявӣ ва фарҳанги андозсупорӣ, раванди дурусти маъмурикунонии андоз, ҷалби сармоягузориҳо ба рушди минтақаҳо, рақамикунонии андобандӣ, муътадилсозии вазъи молиявии маҳаллҳо, танзими давлатии онҳо равона мегардад;

- такмили механизмҳои идоракунии иқтидори андозӣ, ки аз фаъолияти судманди мақомотҳои иҷроияи ҳокимияти давлатӣ дар маҳаллҳо, ки ба ҳалли муаммоҳои идоракунии иқтидори андозӣ, устувори молиявии субъектҳои хоҷагидорӣ дар ҳудудҳои алоҳидаи маъмурӣ, нобаробарии воридоти маблағҳои андозӣ ва бақияҳои қарзҳои андозӣ дар ноҳияву шаҳрҳои вилояти Суғд равона мегардад;

- асоснок намудани самтҳои асосии вусъатдиҳии иқтидори андозӣ дар минтақаи Суғд, ки ба ташкили муҳити солими сармоягузорӣ дар ҳудудҳои муайяни минтақа, ҳавасмандии субъектҳои хоҷагидорӣ,

бахусус андозсупорандагони бомасъулият, такмили механизми маъмурикунонии андоз, ки ба афзоиши иқтидори андозӣ ва рушди устувори иқтисодӣ-иҷтимоии минтақа мусоидат менамояд.

4. Асоснокӣ ва эътимоднокии хулосаҳо ва тавсияҳои дар диссертатсия зикршуда

Дарачаи асоснокӣ ва саҳеҳии мазмуну мундариҷаи рисолаи илмӣ ва хулосаву тавсияҳои пешниҳод кардашуда дар он инъикос меёбад, ки зимни арзёбии шароит ва натиҷаҳои корҳои амалӣ, муқоисаи онҳо бо сарчашмаҳои маълумотҳо, назарсанҷиҳо, экспериментҳо, арзёбии натиҷаҳои он дар конференсияҳо, семинарҳои илмӣ ва вебинарҳо, тасдиқи нуктаҳои дар фарзияи илмӣ пешниҳодгардида, омӯзиши дастҷамъонаи усулҳои мувофиқ ба масъалаҳои ҳар як марҳилаи таҳқиқот, таҷрибаи шахсии муаллиф ва нашри маводи илмии таҳқиқот ба даст оварда шудааст.

Инчунин, дар боби 1-ум, 2-юм ва 3-юми рисолаи илмӣ муаллиф ҷанбаҳои амалӣ, иҷтимоӣ ва иқтисодии диссертатсияро мавриди таҳлил ва баррасӣ қарор додаст, ки бандҳои зерини тақризи мазкурро пурра инъикос менамояд, чунки аҳамияти амалии таҳқиқоти диссертатсионӣ аз коркарди тавсияҳои мушаххас оид ба таҳкими иқтидори андозӣ дар таъмини рушди устувори иқтисодӣ-иҷтимоӣ иборат мебошад.

5. Аҳамияти илмӣ, амалӣ, иқтисодӣ ва иҷтимоии натиҷаҳои диссертатсия бо нишон додани тавсияҳо оид ба истифодаи онҳо

Аҳамияти илмӣ рисолаи диссертатсионии унвончӯ Бобоев Фарухзод Маҳкамович дар он асос меёбад, ки коркардҳо ва таҳқиқотҳои назариявӣ ва услубии олимони ватанию хориҷӣ аз ҷониби муаллиф хеле хуб баррасӣ гардида, дар ин самт вазифаҳо ва ҷораҳои мувофиқ барои вусъатдиҳии иқтидори андозӣ дар низоми омилҳои рушди иҷтимоӣ-иқтисодии минтақа мавриди таҳлил ва омӯзиш қарор гирифта, ҳамчун натиҷаи механизмҳо ва фишангҳои асосии танзими низоми андозбандӣ барои минтақаҳо, ки ба рушди усулҳои иҷтимоӣ-иқтисодии кишвар мусоидат менамояд. Хулосаю пешниҳодҳои илмии рисолаи мазкур дорои базаи қавии назариявӣ-методологӣ буда, муҳтавои он комилан аз раванди таҳқиқ ва баҳогузори масъалаҳои дар диссертатсия овардашуда манша мегирад. Саҳеҳияти дастовардҳои илмиро истифодаи васеи нишондиҳандаҳои омӯрӣ ва маълумотҳои аввалия кафолат медиҳад.

6. Нашри натиҷаҳои диссертатсия дар маҷаллаҳои тақризшавандаи илмӣ

Таҳқиқоти диссертатсионии унвончӯ дар як қатор маҷалаҳои илмии тақризшаванда нашр гардиданд, ки давоми мантиқии қори анҷом гардида мебошад. Илова, бар ин муқаррароти натиҷаҳои асосии диссертатсия дар 10 мақолаи илмӣ, ки 3 адади он дар маҷаллаҳои тақризшавандаи тавсиянамудаи ҚОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон нашр гардидаанд. Дар маҷмӯъ, корҳои илмии интишоргардида тибқи талаботҳои мавҷуда, муҳтавои асосии паҳлуҳои гуногуни диссертатсияро инъикос менамояд.

7. Мутобиқати барасмиятдарории диссертатсия ба талаботи Комиссия

Диссертатсияи унвончу дар заминаи муқаррароти низомномаи КОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон омода шуда, муққаддима, мубрамии мавзуи таҳқиқот, дараҷаи таҳқиқоти мавзуи илмӣ, робитаи таҳқиқот ва натиҷаҳои он бо як қатор Стратегия ва барномаҳои муҳимми соҳавӣ ҳамбастагӣ дошта, муҳиммияти ин масъала ба банду бобҳои ҳуҷҷатҳои мазкур: Пайёмҳои ҳамасолаи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон «Дар бораи самтҳои асосии сиёсати дохилӣ ва хориҷии кишвар», Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030, Барномаи миёнамуҳлати рушди иҷтимоӣ-иқтисодии вилояти Суғд барои солҳои 2026-2030 рост омода, ба бандҳои алоҳидаи ин ҳуҷҷатҳои муҳим мутобиқат менамояд.

Умуман, рисолаи илмӣ дорои моҳияти баланди илмӣ буда, ҳамаи масъалаҳои дар муқаддимаи рисола инъикосгардида пурра дар матни он аз тарафи унвонҷӯ Бобоев Фарухзод Маҳкамович инъикос гардиданд, ки пурра барои рушди илми ватанӣ мусоидат менамояд. Инчунин, ба ҳамаи дастоварду муваффақиятҳо гуфтан мумкин аст, ки дар бобҳои якум, дуум ва сеюм, инчунин дар ҳулосаю пешниҳодҳо, натиҷаҳои баланди муаллифро таъмин мекунад.

8. Саҳми шахсии довталаби дарёфти дараҷаи илмӣ дар таҳқиқот

Муаллифи рисола дар таҳияву пешниҳодҳои муаллиф аз дидгоҳи нави идоракунии судманди иқтисодӣ андозӣ бо назардошти рушди устувори иқтисодию иҷтимоии вилояти Суғд хеле хуб инъикос ёфтааст. Муаллиф усулҳои баҳодиҳии ҳамаҷонибаи имкониятҳои иқтисодӣ андозиро дар шароити минтақа вусъат дода, зарурати таҳкими онро ҳамчун омили муҳими рушди иқтисодӣ ҳудудҳои алоҳидаи он исбот кардааст. Саҳми назариявии қори илмӣ мазкур дар муайян кардани самтҳои вусъатдиҳии иқтисодӣ андозӣ дар шароити татбиқи ҳадафҳои рушди иқтисодӣ миллий дар баҳши молияю андоз ва қори намудани технологияҳои рақамӣ дар самти андозбандӣ инъикос менамояд.

Аҳамияти амалии таҳқиқот дар он ифода меёбад, ки натиҷаю тавсияҳои пешниҳодшудаи муаллиф метавонад дар фаъолияти мақомоти давлатӣ, бахусус мақомоти иҷроияи маҳаллӣ дар вилояти Суғд, Раёсати рушди иқтисод, савдо ва мониторинг ҳангоми таҳияи «Барномаи рушди иҷтимоию иқтисодии вилояти Суғд барои солҳои 2026-2030» ба таври васеъ истифода шаванд. Пешниҳодҳои дигари муаллиф доир ба тақмили механизми маъмурикунонии андоз барои қоршиносону мутахассисони баҳши андозӣ ҳамчун роҳнамои услубӣ хизмат хоҳад намуд.

9. Тасвир ва амалисозии натиҷаҳои диссертатсия

Натиҷаҳо ва пешниҳодҳои асосии таҳқиқоти мазкур барои минтақаи Суғд дар он аст, ки вусъатсозии иқтисодӣ андозӣ барои таъмини қисмати даромадҳои буҷети давлатӣ дар ноҳияҳои вилоят шароит фароҳам меорад, то ки ҳаҷми воридшавии бештари маблағҳои

андозӣ ба таври назаррас афзоиш ёбад. Истифодаи моделҳои риёзӣ-иктисодии таъмини иқтідори андозӣ боиси ҷамъоварии бештари маблағҳои андозӣ ба буҷети давлатӣ ва ҷалби бештари сармоягузориҳо ба иқтисодиёти ҳудудҳои алоҳидаи вилоят мебошад. Инчунин, тақмили механизмҳои андозбандӣ ва низоми маъмурикунони он боиси ғани гардидани даромадҳои буҷети маҳаллӣ ва коҳиш ёфтани вобастагии он аз маблағгузориҳои марказӣ мегардад.

Аҳамияти иҷтимоии таҳқиқот бевосита ба беҳтар намудани сатҳи сифати зиндагӣ ва вазъи некуаҳволии сокинони вилояти Суғд ва соҳибкорони маҳаллӣ мебошад. Тавассути густариши фаъолияти соҳибкории хурду миёна ва истифодаи бештари имтиёзҳои андозӣ дар шаҳру ноҳияҳо боиси миқдори зиёди ҷойҳои нави корӣ мегардад. Тақвияти иқтідори андозӣ ба коҳиш ёфтани сатҳи муҳоҷирати меҳнатии аҳолии маҳаллӣ мусоидат менамояд. Илова бар ин, пешниҳодҳои муаллиф дар самти рушди устувори иқтисодӣ-иҷтимоӣ дар заминаи таҳкими иқтідори андозӣ дар вилоят ва беҳшавии сатҳи сифати хидматрасониҳои иҷтимоӣ, аз ҷумла дар соҳаҳои маориф ва ҳифзи иҷтимоӣ дар ҳудудҳои муайян боис мегардад.

Дар мавриди инъикоси натиҷаҳои илмӣ таҳқиқот бояд қайд кард, ки муаллиф дар маҷмуъ, 10 мақолаи илмиро ба ҷоп расонидааст. Аз ин 3 мақолаи илмӣ дар нашрияҳои даврии тақризшаванда, ки ба феҳристи Комиссияи олии аттестатсионӣ назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон шомил мебошанд, интишор гардидаанд.

10. Ҳаҷм ва сохтори диссертатсия мутобиқи мақсад ва вазифаҳои тадқиқот муайян карда шудааст. Рисола аз 185 саҳифа матни асосӣ иборат буда, аз муқаддима, се боб ва хулосаю пешниҳодҳо таркиб ёфтааст. Барои таҳкими ҷанбаи илмӣ ва таҳлилӣ, дар қори илмӣ 24 ҷадвал, 9 расм, 2 диаграммаҳо ва 10 формулаҳо истифода шудааст.

Дар муқаддима мубрамияти мавзуи тадқиқот, баҳодиҳии дараҷаи илман қоркардшудаи мавзӯ, муайян намудани объект ва предмети тадқиқот, мақсад ва вазифаҳои он, асосҳои назариявӣю методологӣ, навгонии тадқиқотҳои илмӣ, аҳамияти назариявӣ ва амалии мавзуи мазкур дар ҷ гардидааст (с. 5-17).

Дар боби якуми диссертатсия - «Ҷанбаҳои назариявӣю методи таҳқиқоти иқтідори андозии минтақа» моҳияти иҷтимоӣ-иктисодии иқтідории андозии минтақа, равишҳои методологӣю оид ба арзёбии иқтідори андозии минтақа ва ҷанбаҳои илмӣю идоракунии иқтідори андозӣ дар илми иқтисодии муосир мавриди таҳқиқу омӯзиш қарор гирифтааст. Муаллиф ҷамъоварии маблағҳои андозиро ҳамчун омилҳои муҳими таъмини даромади буҷети сатҳҳои гуногун муаррифӣ намуда, тақмили механизми маъмурикунонии андоз ва идораи самаранокӣ таъмини иқтідори андозиро дар ҳудудҳои муайян ба сифати фишанги асосӣ пешниҳод мекунад. Бобоев Фарухзод Маҳкамович иқтідори андозиро дар шароити минтақа ҳамчун маҷмуи пардохтҳои андозӣ,

чаримаву фоизҳо ва қарзи андозӣ, ки барои пурра намудани буҷети ҷумҳуриявӣ ва маҳаллӣ хеле хуб маънидод менамояд, ки он ба вазъи молиявии субъектҳои хоҷагидорӣ ва сатҳу сифати зиндагии мардум мусоидат менамояд (с.18-29).

Муаллиф усулҳои арзёбии иқтидори андозиро, ки аз мундариҷаи категорияи мазкур бармеояд, хеле хуб мавриди таҳқиқ қарор дода, исбот менамояд, ки таҳкими иқтидори андозӣ дар шароити минтақа ба рушди устувори иқтисодӣ-иҷтимоии он мусоидат менамояд. Ва норасоии ҷиддӣ дар ин равишҳо боиси он мегардад, ки онҳо бояд дар доираи иқтисодиёти расмӣ амалӣ карда шаванд (с. 35-42). Дар зербобҳои 1.1 ва 1.2 мафҳумҳои «иқтидори андозӣ» аз нигоҳи нав шарҳ дода шуда, таснифоти омилҳои иҷтимоӣ иқтисодии таъсиррасон ба таҳкими он аз ҷониби муаллиф хеле хуб баҳогузорӣ гардидааст (с. 20, 23, 30).

Муаллиф ба ҷанбаҳои илмӣ идоракунӣ иқтидори андозӣ дар илми иқтисодии муосир таваҷҷуҳи бештар хос зоҳир намуда, исбот менамояд, ки идоракунӣ иқтидори андозӣ ҳамчун унсури муҳими сиёсати андозӣ дар мактабҳои зиёди илми иқтисодӣ мавриди омӯзиш қарор гирифтааст (с. 47-54). Вай тавсифи сиёсати андозиро дар ташаккули иқтидори андозӣ, ба мисли банақшагирӣ ва ояндабинии давлатии танзими андоз ва назорати давлатии он вобастагии калон дорад, ки ҳамчун маҷмуи банақшагирӣ ва ояндабинии иқтидори андозӣ, аз ҷониби давлат танзим ва назорат карда мешавад (с. 55-58).

Дар боби дуюми диссертатсия - «Вазъ, хусусиятҳо ва рушди иқтидори андозии вилояти Суғд» иқтидори андозии вилояти Суғд: ҳолат ва арзёбӣ, омилҳои таъсиррасон ба ташаккулёбии иқтидори андозии вилояти Суғд ва афзалиятҳои он, идоракунӣ иқтидори андозӣ ҳамчун омили рушди минтақа баррасӣ гардидааст. Муаллиф таҳлили амиқи арзёбии иқтидори андозӣ, баҳои иқтидори андозии ҳудудҳои минтақаро зарур шуморида, қайд менамояд, ки иҷрои ҷамъоварии маблағҳои андозӣ ва тамоюли воридоти андозҳои буҷетафзоро дар вилояти Суғд, ки ба буҷети мунтахабшудаи ҷумҳуриявӣ маҳаллӣ ворид мешаванд, хеле муҳим арзёбӣ мекунад. Нақшаи умумии воридоти маблағҳои андозӣ дар ҳудуди вилояти Суғд дар панҷ соли охир мавриди таҳлилӣ пурра қарор гирифта, он дар соли 2024 ба андозаи 104,6% таъмин гардидааст, ки он 2913,9 млн. сомони ро ташкил медиҳад (с. 61-65).

Муаллиф воридоти андозҳои буҷетафзоро дар вилояти Суғд хеле назаррас баҳогузорӣ намуда, қайд менамояд, ки дар қисми иҷрои воридоти андозӣ ҳиссаи онҳо, агар соли 2019 иҷро нагардида бошад, пас соли 2024 он ба 183,3 ё 1,8 маротиба афзоиш ёфтааст. Вобастагии баланди буҷетҳои маҳаллӣ аз субвенсияҳо ва ҳавасмандии ками имтиёзҳои андозӣ ба андешаи он кас, ба ҷалби бештари сармоягузориҳои мутсақими хориҷӣ ва хусусӣ монеаҳои иловагӣ эҷод менамояд (с. 68-75).

Дар зербоби 2.3 идоракунӣ иқтидори андозӣ ҳамчун омили рушди минтақа, он аз омилҳои дохилӣ ва берунаи зиёде вобаста буда, ба андешаи муаллиф ба назар нагирифтани онҳо ба вусъатдиҳии иқтидори

андозии минтақаи Суғд садди роҳ мегарданд. Таҳлилҳо нишон медиҳад, ки барои ташаккул ва амалинамоии иқтидори пурраи андозӣ дар минбаъда дар баҳши ҷолибияти сармоягузорӣ, баробар намудани мавҷудияти захираҳои истеҳсоли, афзоиши нобаробариҳои воридоти андозӣ дар шаҳру ноҳияҳои вилояти Суғд, фаъолнокии пасти ситондани қарзҳои андозӣ дар баъзе ҳудудҳои он таъсири бевоситаи ҳудро мерасонад (с. 100-115).

Дар боби сеюм - «Баландбардории самаранокии татбиқи иқтидори андозии вилояти Суғд» тақмили механизми низоми маъмурикунонии андоз дар таъмини иқтидори андозии вилояти Суғд ва ояндабинӣ ва ҳаддикунонии истифодаи иқтидори андозӣ дар рушди устувори иқтисодӣ-иҷтимоии минтақа баҳогузорӣ карда шудааст. Муаллиф модели нави идоракуниро дар асоси принсипи «аз поён ба боло» пешниҳод менамояд. Бобоев Ф.М. исбот менамояд ки маъмурикунонии андоз яке аз унсурҳои асосии таъмини иқтидори андозии минтақа ба ҳисоб рафта, вай масъулияти мақомоти давлатӣ (кумитаи андоз)-ро дар баҳши ҷамъоварии саривақтии маблағҳои андозӣ дуруст баҳогузорӣ менамояд (с. 122-126).

Яке аз нағзҳои муҳими пешниҳоди муаллиф ин механизми ташкили банақшагирии андозҳоро дар низоми маъмурикунонии андоз дар шароити минтақа ба ҳисоб рафта, вай аз се қисмати асосӣ иборат мебошад (с. 127-129). Унвонҷӯ самтҳои асосии тақмили механизми таққими иқтидори андозро дар ноҳияҳои вилояти Суғд пешниҳод намуда, исбот менамояд, ки онҳо ба афзун намудани ҳаҷми сармоягузориҳои хориҷӣ, афзоиши шумораи зиёди андозсупорандагони бомасъулият, вусъатдиҳии инфрасохтори истеҳсоли дар вилоят, тақмили механизми ҷамъоварии саривақтии маблағҳои андозӣ ва баланд бардоштани маърифати молиявӣ ва фараҳанги андозсупории субъектҳои хоҷагидорӣ ва аҳоли таъсири мусбӣ мерасонад (с.130-145).

Муаллиф дар заминаи маълумотҳои оморӣ иқтидори андозии вилояти Суғдро дар давраи миёнамуҳлат, бахусус то солҳои 2026-2030 ояндабинӣ намуда, онро бо иқтидори андозии пешбинишаванда дар асоси усули анънавӣ ё худ МММ муқоиса ва муайян намудааст. Тавре арзёбии иқтидори андози вилояти Суғд дар асоси усули МММ нишон медиҳад, ки дар панҷ соли охир иқтидори андозӣ аз 60,3 то 72,3% истифода гардида, бо сабабҳои рушди иқтисодиёти пинҳониву коҳиши манбаҳои андозбандӣ ва афзоиши имтиёзҳои андозиву бақияҳои қарзҳои андозӣ бештар аз 30% фоизи он истифода нашудааст. Ҳамин тавр, истифодаи ҳадди аққали иқтидори андозӣ ба андешаи муаллиф дар шароити минтақа дар заминаи таҳия ва татбиқи барномаи махсус ва арзёбии дақиқи вазъи иқтидори андозиву тақмили меканизми маъмурикунонии андоз ва назорату санҷишҳои андозӣ имконпазир мебошад (с.147-149).

Таҳқиқоти диссертатсионӣ бо хулосаю пешниҳодҳои муаллиф аз нигоҳи назариявӣ амалӣ, тавсияҳои судманд барои вусъатдиҳии иқтидории андозӣ дар низоми омилҳои рушди устувори иқтисодӣ-

ичтимоии худудҳои вилояти Суғд ва сатҳу сифати зиндагии аҳоли мусоидат намуда, ҷамъбаст шуда, аз нигоҳи илмӣ асоснок карда шудааст (с.150-159).

11. Эродҳои доир ба диссертатсия

1. Дар боби якум, бахусус зербоби 1.1. ҷанбаҳои назариявӣ-услубии таҳқиқоти иқтидори андозии минтақа, агар муаллиф бештар ба назарияи олимони ватанӣ таъия менамуд ва аз онҳо бештар иқтибос меовард, арзиши рисолаи илмӣ аз ин ҳам баландтар мешуд.

2. Агар дар диссертатсия ба таҷрибаи хориҷӣ оиди таҳкими имкониятҳои иқтидори андозӣ дар кишварҳои рушкардаи иқтисодӣ ва давлатҳои ҳамсояи наздик бештар аҳамият дода мешуд ва ҷуноне, ки таҷрибаи нишон медиҳад дар омӯзиш ва арзёбии ин масъала баъзе кишварҳо хеле пешқадами ғайрӣ мебошанд. Ва истифодаи вариантҳои хуби онҳоро барои шароити минтақаи Суғд пешниҳод менамуд, он гоҳ сифату арзиши рисолаи илмӣ аз ин ҳам баланд мегардид.

3. Зимни таҳлили иқтидори андозии вилояти Суғд ва ҷамъоварии маблағҳои андозӣ дар худудҳои он, муаллиф ба раванди рақамикунонии таъмини иқтидори андозӣ ва маъмурикунонии андоз, бахусус, назорату санҷишҳои андозӣ камтар диққат додааст, ҷунки маҳз ҳамин фишангҳои тайи солҳои охир дар таҳкими иқтидори андозии вилоят нақши калон доранд.

4. Дар расми 2.3. саҳифаи 80 омилҳои таъсирасон ба иқтидори андозии вилоят оварда шудааст, вале ин омилҳо ва таъсири бевоситаи онҳо ба таҳкими иқтидори андозии вилояти Суғд васътар шарҳ дода нашудааст, ҷунки аз таъсири онҳо ҷамъоварии саривактии маблағҳои андозӣ ба буҷети давлатии сатҳи гуногун вобастагии калон дорад.

5. Вусъатдиҳии иқтидори андозӣ дар навбати аввал, ба вазъи иҷтимоӣ, яъне вазъи молиявии субъектҳои соҳибкорӣ (андозсупорандагон) ва таъмини ҷойҳои нави корӣ бояд мусоидат намояд. Агар дар диссертатсия муаллиф ба ин масъала бештар диққат меод, он гоҳ натиҷаи амалии он хеле баланд мегардад.

6. Дар диссертатсия роҳҳои баланд бардоштани самаранокии татбиқи иқтидори андозии вилояти Суғд шакли умумӣ баҳогузорӣ карда шудааст. Хуб мешуд, агар муаллиф дар мисоли ягон худуди муайян ё ноҳияву шаҳри вилояти Суғд ба таври мушаххас онро баҳогузорӣ ва натиҷагирӣ мекард, он гоҳ мазмуни диссертатсия ва сифати он аз ин ҳам баландтар мешуд.

Эродҳои номбаршуда ҷиддӣ набуда, характери тавсиявӣ доранд ва ба сатҳи баланди илмию амалии таҳқиқоти анҷом додашуда таъсири манфӣ намерасонанд.

Хулосаи умумӣ доир ба диссертатсия

Таҳқиқоти анҷомдодашударо, ҷунин хулоса намудан мумкин аст, ки диссертатсия дар худ таркибу мундариҷа ва навгонии илмиро ифода намуда, ҳалли амиқ ва пурраи вазифаҳои дар таҳқиқот гузошташударо ифода менамояд. Ҳамчунин, натиҷаи бадастовардаи муаллиф арзиши

баланди илмӣ дошта, асосҳои назариявӣю амалии вусъатдиҳии иқтидори андозиро дар низоми омилҳои рушди иҷтимою иқтисодии минтақаи Сугд дар шароити муосир ифода мекунад.

Ҳамин тавр, диссертатсияи Бобоев Фарухзод Маҳкамович дар мавзуи «Вусъатдиҳии иқтидори андозӣ дар низоми омилҳои рушди иҷтимою иқтисодии минтақа (дар асоси маводҳои вилояти Сугд), ки бароидарёфти дараҷаи илмӣ номзадии илмҳои иқтисодӣ аз рӯи ихтисоси 5.2.4. Иқтисодиёти ҳудудӣ пешниҳод гардидааст, ба талаботи муқаррарнамудаи КОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, аз ҷумла бандҳои 31, 33, 34 ва 35 «Тартиби додани дараҷаи илмӣ» (қарори Ҳукумати Тоҷикистон, таҳти №295 аз 26 июни соли 2023) ҷавобгӯ буда, муаллифи он барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои иқтисодӣ аз рӯи ихтисоси 5.2.4. Иқтисодиёти ҳудудӣ сазовор мебошад.

Муққаризи расмӣ:

доктори илмҳои иқтисодӣ, и.в. профессори
кафедраи молияи Донишгоҳи давлатии
молия ва иқтисоди Тоҷикистон

Нурализода Э.Н.

Дурустии имзои Э.Н. Нурализодаро тасдиқ мекунам.
Сардори раёсати кадрҳо
ва корҳои махсуси ДДМИТ

Мирҷамолов М.А.

734067, Ҷумҳурии Тоҷикистон, ш. Душанбе,
кӯчаи Нахимов 64/14, Донишгоҳи давлатии
молия ва иқтисоди Тоҷикистон,
тел: + 992 (2 -310201), +992 93 519 8111,
почтаи электронӣ: Emomali68@mail.ru

«27» 08 2026 с.